

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

УДК 346.1: 340.11

О. М. Борщевська, здобувач

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
Кафедра адміністративного та господарського права
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ЗУПИНЕННЯ, ПОНОВЛЕННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ПЕРЕБІГУ ГОСПОДАРСЬКИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ

У статті розглядається питання зупинення, поновлення та припинення перебігу господарських процесуальних строків. Обґрунтовується необхідність диференційованого підходу до критеріїв класифікації підстав зупинення та припинення перебігу процесуальних строків, що може сприяти оптимізації строків провадження у справі. Пропонується визначення поняття зупинення, поновлення та припинення процесуальних строків саме через часовий критерій перебігу, що видається доречним з урахуванням критерію плинності процесуальних строків.

Ключові слова: зупинення, поновлення, припинення, господарські процесуальні строки.

Постановка проблеми. Актуальність тематики статті обумовлена перш за все тим, що перебіг процесуальних строків при їх обчисленні може, на підставах визначених законом, зупинятися, поновлюватися та припинятися. Важливість правового визначення цих термінів, підстав їх застосування відіграє значну роль в оптимізації строків провадження у справі. Це зумовлюється тим, що правові критерії вищезначених часових категорій перебігу процесуальних строків мають як об'єктивний так і суб'єктивний характер, які можуть впливати на оперативність судового провадження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначену проблему раніше досліджували О. В. Андрійчук, В. В. Буга, М.І. Сірій, О.І. Харитонова та деякі інші автори. Проте системного дослідження порушених у статті питань дотепер не здійснювалося.

Метою даної статті є дослідження зупинення, поновлення та припинення перебігу господарських процесуальних строків з метою вдосконалення теоретичних (термінологічних) та законодавчих неузгодженостей господарського процесуального законодавства України.

Виклад основного матеріалу. Сучасна «Юридична енциклопедія» зупинення провадження у справі визначає як підтвержену процесуальним рішенням тимчасову перерву у виконанні процесуальних дій, ...зумовлену об'єктивними причинами, що перешкоджають подальшому виконанню процесуальних дій і прийняттю процесуальних рішень у справі [1, с. 648]. Але певні процесуальні дії продовжують здійснюватися і після зупинення провадження (проведення судової експертизи, розгляд пов'язаної справи та ін.), тому вказану позицію не можна визнати досконалою.

Зупинення перебігу усіх незакінчених процесуальних строків триває до моменту поновлення провадження у справі. Днем зупинення і поновлення провадження, і, відповідно, зупинення та початку перебігу процесуальних строків, є відповідно день винесення ухвали про зупинення чи поновлення провадження. Зупинення провадження у справі здійснюється без зазначення строку, тобто до усунення підстав, які зумовили зупинення провадження у справі, тобто закінчення строку визначається вказівкою на подію, яка має неминуче відбутися у майбутньому, але коли точно – не можна визначити.

Слід зазначити, що у статті 79 ГПК України законодавець не визначає момент, з якого саме слід відраховувати зупинення перебігу строків провадження у справі. Частина четверта статті 79 ГПК України лише зазначає, що про зупинення провадження у справі та його поновлення виносяться ухвала. Таке недосконале визначення законодавця може призводити до різного тлумачення такої норми. Як приклад, можна привести позицію В. В. Буги,

де моментом зупинення провадження у справі він вважає набрання відповідною ухвалою законної сили, а початком обчислення строків його зупинення – момент обставин, які визначені судом у відповідній ухвалі [2, с. 82]. Тобто, він розмежовує момент виникнення обставин для зупинення перебігу процесуальних строків та момент набрання законної сили ухвалою суду про таке зупинення. Досліджуючи його думку, можна дійти висновку, що в ухвалі господарський суд завжди повинен вказувати на те, що його ухвала має зворотню дію і вступає в силу з моменту виникнення підстав для зупинення. Але вказане не можна визнати обґрунтованим. Тому логічно зробити висновок, що обставини є тим юридичним фактом, оцінивши які, господарський суд виносить ухвалу, момент набрання законної сили якої можна вважати моментом зупинення провадження у справі.

За аналізом статті 79 ГПК України всі підстави зупинення провадження по справі вчені умовно поділяють на обов'язкові та факультативні [3, с. 111]. Таке розмежування видається обґрунтованим. Дійсно, якщо припустити, що всі строки для зупинення провадження по справі можуть бути обов'язковими, то господарський суд без врахування обставин кожної конкретної справи буде часто зупиняти провадження у справі, що буде суттєво і безпідставно затягувати процес. З іншого боку, господарський суд, який розглядає питання щодо зупинення провадження по справі, повинен встановити, чи є такі обставини вирішальними для справи. Наприклад, частина перша статті 79 ГПК України закріплює як обов'язкову підставу для зупинення провадження «звернення господарського суду із судовим дорученням про надання правової допомоги до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави». На нашу думку, вказані випадки не можна вважати обов'язковими для зупинення провадження по справі, оскільки вони не несуть тієї компоненти преюдиційності, якою визначається лише судові рішення. Тому доречним видається внесення доповнення до частини другої статті 79 ГПК України з вказівкою даного критерію як такого, що може надати господарському суду право, а не обов'язок зупинити провадження по справі.

З урахуванням вищевикладеного, доречним видається викладення статті 79 ГПК України в наступній редакції:

«Господарський суд зупиняє провадження у справі у разі неможливості розгляду даної справи до вирішення пов'язаної з нею іншої справи, що розглядається іншим судом.

Господарський суд має право зупинити провадження у справі за клопотанням сторони, прокурора, який бере участь в судовому процесі, або за своєю ініціативою у випадках:

- 1) призначення господарським судом судової експертизи;
- 2) надсилання господарським судом матеріалів прокурору або органу досудового розслідування;
- 3) заміни однієї з сторін її правонаступником;
- 4) звернення господарського суду із судовим дорученням про надання правової допомоги до іноземного суду або іншого компетентного органу іноземної держави.

Господарський суд поновлює провадження у справі після усунення обставин, що зумовили його зупинення.

Про зупинення провадження у справі та його поновлення виносяться ухвала, з моменту вступу якої в законну силу визначається відповідно момент зупинення провадження у справі або поновлення провадження у справі.

Ухвалу про зупинення провадження може бути оскаржено».

Цікавим видається використання О. В. Андрійчуком терміну «зупинення перебігу процесуальних строків» [4, с. 85] (на відміну від законодавчого визначення: «зупинення процесуальних строків»). Дійсно, виходячи з того, що строки є виміром, відрізком відведеного часу, слід зауважити, що час не є статичним, він плине, тобто розвивається в динаміці. Тому строку притаманні певні властивості. З урахуванням вказаного, використання даного словосполучення видається доречним. Слід зауважити, що, використовуючи термін «зупинення перебігу процесуальних строків», О. В. Андрійчук не розмежовує його з терміном «зупинення процесуальних строків», оскільки вже у висновках до своєї дисертації використовує термін «зупинення процесуальних строків» [4, с. 183]. На жаль, і законодавець не приділив вказаній дефініції належної уваги, хоча чітке визначення термінів в праві є за-

порукою належного тлумачення, і, як наслідок, належного виконання закону. Отже, термін «зупинення перебігу процесуальних строків» слід визнати таким, що найповніше відображає сутність тимчасової перерви в перебігу господарських процесуальних строків судового провадження. З огляду на вищевикладене назву статті 52 ГПК України більш коректно і обґрунтовано буде викласти в наступній редакції: «Зупинення перебігу процесуальних строків».

Слід зауважити, що зупиняючи всі процесуальні дії, можна отримати повну стагнацію процесу й подальшу неможливість його поновлення. Адже стаття 22 ГПК України надає право сторонам право знайомитися з матеріалами справи, робити з них витяги, копії, подавати докази – все це є процесуальними діями, які можуть здійснюватися при зупиненні провадження у справі. В даному випадку можна говорити про зупинення саме перебігу господарських процесуальних строків судового провадження, бо господарські процесуальні строки, як і строки взагалі, не зупиняються, оскільки, по-перше, існує можливість їх продовження, а, по-друге, сторони не обмежені у здійсненні окремих процесуальних дій, передбачених статтею 22 ГПК України.

Після усунення обставин, які були підставою для зупинення провадження у справі, господарський суд поновлює провадження у справі, про що виносить ухвалу. Стаття 52 ГПК України зазначає, що з дня поновлення провадження перебіг строків продовжується, тобто час, який сплинув до зупинення, має враховуватися при обчисленні строку, який зупинявся. Вказане питання вирішувалося іншим чином за часів дії Статуту цивільного судочинства 1864 року. У пункті 831 розділу 3 глави I зазначалося, що у випадку поновлення зупиненого провадження від переконання суду залежить, з урахуванням обставин кожної справи та причини зупинення, чи призначити новий перебіг строку, не враховуючи попереднього перебігу до часу зупинення, чи зарахувати цей час [5]. Тобто, зарахування перебігу строку, що передувало зупиненню провадження по справі, цілком залежало від волі суду, що могло призвести до штучного затягування судового процесу. Такий порядок є неактуальним у сучасному суспільстві, оскільки принцип оперативності попереджає закріпленню будь-яких підстав, що можуть сприяти затягуванню процесу. В цьому сенсі слушно також звернутися за прикладом до пункту 689 Статуту цивільного судочинства 1864 року, згідно з яким якщо впродовж трьох років з моменту зупинення провадження не було подано прохання про поновлення цього провадження, то таке зупинене провадження припинялося [5]. Це досить слушне зауваження, оскільки, якщо за три роки не знайшлося підстав для поновлення судового провадження, то доцільним видається припинити справу із настанням наслідків такого припинення.

Припинення перебігу процесуальних строків означає повну і остаточну вичерпаність підстав провадження у справі. Це процесуальна форма закінчення розгляду господарської справи без прийняття судового рішення у зв'язку з виявленням після порушення провадження у справі обставин, з якими закон пов'язує неможливість судового розгляду справи. Вичерпаний перелік підстав припинення провадження у справі закріплений у статті 80 ГПК України. Такі підстави можна класифікувати за критерієм вирішення цього питання за господарським судом на підставі наступних об'єктивних причин:

- 1) спір не підлягає вирішенню в господарських судах України;
- 2) відсутній предмет спору;
- 3) є рішення господарського суду або іншого органу, який в межах своєї компетенції вирішив господарський спір між тими ж сторонами, про той же предмет і з тих же підстав;
- 4) настала смерть фізичної особи або її оголошено померлою чи припинено діяльність суб'єкта господарювання, які були однією із сторін у справі, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва.

Також слід систематизувати підстави класифікації припинення провадження на підставі суб'єктивних причин, які залежать від волі сторін:

- 1) позивач відмовився від позову і відмову прийнято господарським судом;
- 2) сторони уклали угоду про передачу даного спору на вирішення третейського суду;
- 3) сторони уклали мирову угоду і вона затверджена господарським судом.

Законодавець однозначно в частині другій статті 80 ГПК України закріпив положення про те, що у випадках припинення провадження у справі повторне звернення до господарського суду зі спору між тими ж сторонами, про той же предмет і з тих же підстав не допускається. У пункті 4.6 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України № 8 від 26 грудня 2011 року встановлюється, що у випадках відмови позивача від позову (пункт 4 частини першої статті 80 ГПК) господарському суду слід керуватись частиною шостою статті 22 ГПК, тобто перевіряти, чи не суперечить ця відмова законодавству та чи не порушує вона інтереси інших осіб. Якщо у справі заявлено кілька позовних вимог і позивач відмовився від деяких з них, провадження у справі на підставі пункту 4 частини першої статті 80 ГПК припиняється у частині тих вимог, від яких було заявлено відмову (за умови, що судом не буде застосовано припис частини шостої статті 22 ГПК щодо неприйняття відмови від позовних вимог), а розгляд решти позовних вимог здійснюється в загальному порядку. Це підтверджує тезу про те, що у випадку виявлення підстав припинення провадження у справі суб'єктивного характеру слід чітко виважити всі позитивні та негативні аспекти закінчення провадження справи у такий спосіб.

Для врегулювання порушених вище питань пропонуємо частину першу статті 80 ГПК України викласти в наступній редакції:

«Господарський суд припиняє провадження у справі, якщо:

- 1) спір не підлягає вирішенню в господарських судах України;
- 2) відсутній предмет спору;
- 3) є рішення господарського суду або іншого органу, який в межах своєї компетенції вирішив господарський спір між тими ж сторонами, про той же предмет і з тих же підстав;
- 4) настала смерть фізичної особи або оголошено її померлою чи припинено діяльність суб'єкта господарювання, які були однією із сторін у справі, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва;
- 5) якщо впродовж трьох років з моменту зупинення перебігу провадження у справі не було подано прохання про відновлення цього провадження чи не настали події чи дії, на підставі яких можна поновити провадження;

Господарський суд може припинити провадження у справі, якщо:

- 1) позивач відмовився від позову і відмову прийнято господарським судом;
- 2) сторони уклали угоду про передачу даного спору на вирішення третейського суду;
- 3) сторони уклали мирову угоду і вона затверджена господарським судом».

Висновки. З урахуванням вищевикладеного слід підсумувати, що зупинення перебігу процесуальних строків можна визначити як процесуальну форму тимчасової перерви перебігу господарських процесуальних строків судового провадження з можливістю виконання окремих процесуальних дій учасниками господарського процесу щодо здійснення своїх процесуальних прав та обов'язків, початок якої чітко обумовлений підставами, передбаченими законом, а момент зупинення визначений моментом вступу в законну силу ухвали про зупинення провадження у справі.

Поновлення перебігу процесуальних строків пов'язується з настанням події, яка є присічним моментом для закінчення зупинення провадження у справі, про що виноситься судом ухвала про поновлення провадження у справі, після чого перебіг процесуальних строків судового провадження продовжується. При цьому перебіг процесуальних строків судового провадження продовжується з дня поновлення провадження у справі зі стадії, на якій провадження було зупинено.

Припинення перебігу процесуальних строків означає повну і остаточну вичерпаність підстав провадження у справі з неможливістю його поновлення, оскільки підстави, за якими воно було припинено, за об'єктивними критеріями слід безумовно враховувати при вирішенні цього питання. А суб'єктивний критерій, який виражається у волі сторін, треба оцінювати з позицій обґрунтованості, доцільності та відповідності дійсній волі сторін, враховуючи про цьому дотримання принципів концентрації, оперативності та розумності процесуальних строків провадження у справі.

Список літератури

1. Сірий М.І. Зупинення провадження у справі / М.І.Сірий // Юридична енциклопедія: В 6-ти т. Т. 2. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко та ін. – К.: Укр. енцикл., 1998. – 744 с.
2. Буга В. В. Загальні положення про обчислення, поновлення, продовження та зупинення процесуальних строків в цивільному процесуальному праві України / В. В. Буга // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки / 2015. – Випуск 3. – Том 1. – С.80-83.
3. Науково-практичний коментар до Господарського процесуального кодексу України / За ред. О.І. Харитонової. – К.: Істина, 2008. – 282 с.
4. Андрійчук О. В. Процесуальні строки у цивільному процесі України : Дис.. канд. юрид. наук: 12.00.03 / О. В. Андрійчук. – К.: 2009. – 214 с.
5. Статут цивільного судочинства від 20.11.1864 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://civil.consultant.ru/sudeb_ustav/.

Стаття надійшла 21.09.2015 р.

Е. Н. Борщевская, соискатель

Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова
Кафедра административного и хозяйственного права
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

ПРИОСТАНОВЛЕНИЕ, ВОЗОБНОВЛЕНИЕ И ПРЕКРАЩЕНИЕ ТЕЧЕНИЯ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРОЦЕССУАЛЬНЫХ СРОКОВ

Резюме

В статье рассматривается вопрос приостановления, возобновления и прекращения течения хозяйственных процессуальных сроков. Обосновывается необходимость дифференцированного подхода к критериям классификации оснований приостановления и прекращения течения процессуальных сроков, которые могут способствовать оптимизации сроков производства по делу. Предлагается определение понятия приостановления, возобновления и прекращения процессуальных сроков именно через временной критерий течения, что представляется уместным с учетом критерия течения процессуальных сроков.

Ключевые слова: приостановление, возобновление, прекращение, хозяйственных процессуальных сроков.

O. M. Borshchevska, Applicant

Odessa I. I. Mechnikov National University
the Department of Administrative and Commercial Law
Frantsuzskiy Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

SUSPENSION, RENEWAL AND TERMINATION OF COMMERCIAL PROCEDURAL TERMS

Summary

The article discusses suspension, renewal and termination of progress of commercial procedural terms. The necessity of a differentiated approach to the grounds of criteria classification suspension and termination progress procedural terms that may contribute to the timing of the proceedings. Proposed definition of suspension, renewal and termination procedural terms because of the time course of the criterion that seems appropriate considering flow criterion procedural terms.

Key words: suspension of renovation suspension, commercial procedural terms.